

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Undersøgelse af den socialfaglige praksis (Del 3)

Socialfagligt grundlag for gennemførelse af § 50 undersøgelser i Århus Kommune

Kildedal, Karin; Verwohlt, Betina

Publication date:
2009

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Kildedal, K., & Verwohlt, B. (2009). *Undersøgelse af den socialfaglige praksis (Del 3): Socialfagligt grundlag for gennemførelse af § 50 undersøgelser i Århus Kommune.*

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

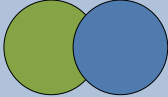
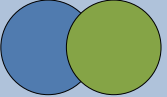
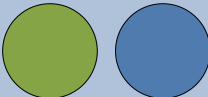

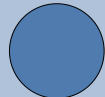
- ? Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- ? You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- ? You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Socialfagligt grundlag for gennemførelse af § 50 undersøgelser i Århus Kommune

Karin Kildedal og Betina Verwohlt, Aalborg Universitet
i samarbejde med medarbejdere fra Århus Kommune

FASE 1 Afklarings og etablering af læringsrum	FASE 2 Første møde med familien	FASE 3 Et eller flere af følgende møder	FASE 4 Skriftligt materiale	FASE 5 Handleplan udformes
Bekymring modtages (se figur 5) Afklaringsmøde (Alvoren af bekymringen) Beslutning Undersøgelse	Fokus på barnets tarv Analyse/vurdering af alvoren i sagen	A: Møde med familien B: Netværksmøde C: Tillempt social analyse sammen med familien 	Analyse af hele materialet (eventuelt social analyse) Vurdering Konklusion	Beslutning om hjælpeforanstaltning
Mellem fase 1 og fase 2 indhentes erklæringer efter aftale med forældrene		Der afholdes børnesamtale Det overvejes om kommende foranstaltning skal deltage	Mellem fase 3 og fase 4 indhentes eventuelt yderligere oplysninger	Det overvejes om kommende foranstaltning skal deltage
Undersøgelse af og henvendelse til relevante leverandører				
Visitationsmøde 	Indskrivning 	Opfølgingsmøder og afslutningsmøde 	Afslutning af ophold 	Eventuelt ny foranstaltning
§ 50 undersøgelse og handleplan fokus i visitationsmødet	Mål i handleplanen i fokus	Tilsyn/opfølgning på mål i handleplanen	Fokus på mål i eventuelle fremtidige foranstaltninger	Ny handleplan udarbejdes

Indhold

1 Indledning.....	3
2 Lovgrundlag	4
2.1 Udvikling og adfærd.....	5
2.2 Familieforhold.....	5
2.3 Skoleforhold.....	5
2.4 Sundhedsforhold	5
2.5 Fritidsforhold og venskaber	6
2.6 Andre relevante forhold	6
3 Systemisk teori som grundlag for undersøgelsesarbejdet	6
3.1 Den systemiske samtale med barnet i centrum.....	8
4. Undersøgelsens grundlag og faser	13
4.1 Fase 1: Afklaring og etablering af læringsrum.....	15
4.2 Fase 2: Første møde med familie og barn/børn.....	16
4.3 Fase 3: Netværksmøde	22
4.4 Fase 4 Skriftligheden i undersøgelsen – systematisk sagsarbejde.....	24
4.5 Fase 5 Udarbejdelse af handleplan og beslutning om foranstaltning.....	26
5. Afsluttende bemærkninger	27
6 Litteratur.....	28

1 Indledning

Denne rapport udgør "resultatdelen" af den 2. delrapport, som er udarbejdet på baggrund af samarbejdet mellem Århus Kommune og Lektor Karin Kildedal, Aalborg Universitet. Projektets første del: "Undersøgelsen af den socialfaglige praksis i anbringelsessager og sager med omfattende hjælpeforanstaltninger i Århus Kommune"¹ blev i november 2008 afsluttet med den 1. delrapport. Her blev kvaliteten af det socialfaglige arbejde belyst ved analyse af sagsakter, studier af interne instrukser, interview med rådgivere og de faglige ledere og endelig dialog med en gruppe af praktikere, hvor alle socialcentre var repræsenterede (Kildedal og Verwohlt 2008:5).

En af konklusionerne fra den første delrapport var, at der er en høj faglighed hos den enkelte rådgiver i Århus Kommune, og at rådgiverne har en udbredt interesse i at søge ny viden i forhold til deres daglige praksis. Det blev dog også konkluderet, at der ikke fandtes et fælles fagligt grundlag for arbejdet (Kildedal og Verwohlt 2008:42-43), hvilket, som en af rådgiverne udtrykte det, kan betyde, at hver rådgiver sidder og "passer sin egen butik". Der var derfor blandt rådgiverne en stor efterspørgsel efter et fælles fagligt grundlag, som alle kunne relatere til. Derfor blev der i den første delrapport blandt andet peget på nødvendigheden af, at der arbejdes videre med:

At skabe og implementere et fælles fagligt arbejdsgrundlag bl.a. ved at indføre et nyt elektronisk journalsystem, herunder nye skemaer til gennemførelse af § 50 undersøgelser og handleplaner. Ud over det blev der peget på, at der burde indføres et fælles fagligt vidensgrundlag, der kan styre arbejdet i fremtiden (Kildedal og Verwohlt 2008).

Nærværende rapport er resultatet af arbejdet med det fælles faglige grundlag i Århus Kommune, hvilket betyder, at den indeholder den model, der repræsenterer det fælles faglige grundlag og en fælles tilgang i forbindelse med § 50 undersøgelser. Foruden denne rapport foreligger også en rapport om processen med at udvikle det fælles faglige grundlag.

Karin Kildedal og Betina Verwohlt

November 2009

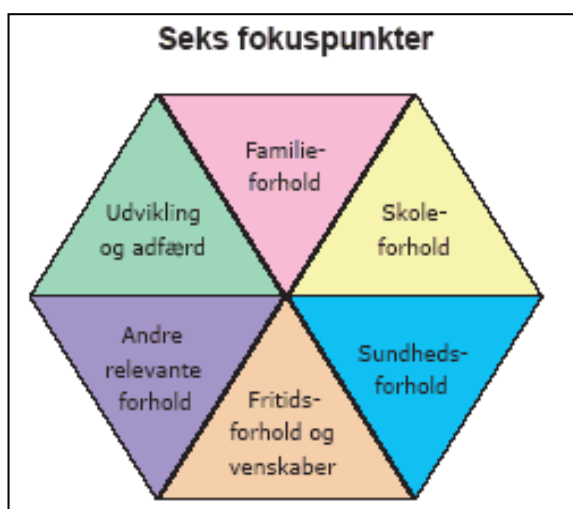
¹ Rapporten kan hentes på Århus Kommunes hjemmeside:
https://mail.samf.aau.dk/services/go.php?url=http%3A%2F%2Fwww.aarhuskommune.dk%2Ffiles%2Faak%2Faak%2Fcontent%2Ffiler%2Fmagistratens_1._afdeling%2Fsocialafdelingen%2Forganisationsindgangen%2Fundersogelser%2FKildedal_til_udlevering.pdf

2 Lovgrundlag

I Serviceloven står, at når det må antages, at et barn eller en ung har brug for særlig støtte, er den kommunale myndighed forpligtet til at undersøge barnets eller den unges forhold nærmere. Ifølge lovtæksten må en undersøgelse ikke være mere omfattende end problemerne tilsiger. Der kan altså gennemføres undersøgelser af meget kort varighed og i visse tilfælde kun en enkelt samtale, mens andre undersøgelser kan have et langt forløb.

Hensigten med undersøgelsen er at *skaffe et grundlag* for at vurdere, om et barn eller en ung og familie har behov for en social indsats, der kan afhjælpe problemerne og medvirke til at skabe sammenhæng og kontinuitet i barnets eller den unges liv. I undersøgelsens udformning skal der ikke alene fokuseres på problemer, men i lige så høj grad på ressourcer, der hos barnet eller den unge samt familie og netværk kan bidrage til at overvinde problemerne.

Loven kræver inddragelse og aktiv medvirken af barnet eller den unge, ligesom familie og netværk skal inddrages i sagsbehandlingen. Inddragelsen skal finde sted lige så snart, der træffes en afgørelse om at gennemføre en § 50-undersøgelse. Inddragelse skal foregå både i form af en orientering om formål med og indhold af undersøgelsen og i form af inddragelse i selve undersøgelsesprocessen. Når familieforholdene afdækkes som del af servicelovens § 50-undersøgelse, indebærer det bl.a. øje for forholdet til forældre uden del i forældremyndigheden. Lovændringen fastslår børns ret til at blive hørt i forbindelse med alle

Figur 1 Servicelovens seks fokuspunkter

afgørelser om særlig støtte. Konkret betyder det, at barnet skal tilbydes en samtale, før der eksempelvis træffes afgørelse.

Ifølge lovgivningen er der seks punkter omkring barn og familie, der skal undersøges i forbindelse med gennemførelse af en § 50 undersøgelse. Det drejer sig om følgende områder: Udvikling og adfærd, Familieforhold, Skoleforhold, Sundhedsforhold, Fritidsforhold og venskaber og Andre relevante forhold (figur 1).

Alle områder skal undersøges ud fra et perspektiv, hvor der ikke kun er fokus på problemer, men også på barnets og familiens ressourcer.

I de nedenstående afsnit uddybes indholdet i de seks fokuspunkter ud fra, hvad der er beskrevet i håndbog om anbringelsesreformen og vejledningen.

2.1 Udvikling og adfærd

Ifølge vejledningen skal der her fokuseres på barnets eller den unges *kognitive, sociale og motoriske udvikling*. Der undersøges, om barnet eller den unge bliver udsat for påvirkning på en uhensigtsmæssig måde og i så fald hvilke problemer, dette giver. Samtidig undersøges hvilke ressourcer barnet eller den unge har til at overvinde problemerne. For unge, der er fyldt 15 år, skal der fokuseres på de forhold, som har særlig betydning for valg af indsats rettet mod denne aldersgruppe f.eks. den unges tilknytning til nærmiljøet, den unges skole- eller uddannelsesforløb samt fremtidige uddannelses- og erhvervsplaner.

2.2 Familieforhold

Når familieforholdene belyses, skal man, ifølge Serviceloven, undersøge familiens og netværkets relationer og sammensætning samt sociale og økonomiske forhold og eventuelle problemer med helbred eller misbrug. Socialrådgiveren skal søge at få indsigt i familiens hverdagsliv, herunder også familiens arbejdssituation, samt hvorledes familien budgetterer med deres midler, og om familien lider afsavn baseret på den økonomiske situation. Herunder skal der fokus på, hvilken betydning de økonomiske forhold har for familiens hverdag og for barnets eller den unges udfoldelsesmuligheder. Desuden undersøges barnets eller den unges relationer til søskende, forældre uden del i forældremyndigheden, bedsteforældre eller andre personer fra netværket for at klarlægge behovet for støtte og de eventuelle ressourcer, der kan indgå i støtten samt muligheden for at kunne bevare vigtige relationer ved en eventuel anbringelse.

2.3 Skoleforhold

Når barnets eller den unges skolegang undersøges, skal der både afdækkes hvordan barnet fungerer fagligt, og hvordan det fungerer socialt i forhold til lærere og kammerater i skolen.

2.4 Sundhedsforhold

Barnets eller den unges sundhedsforhold skal indgå i en undersøgelse. Det kan eksempelvis undersøges, om barnets eller den unges vækst og udvikling er alderssvarende, om de almindelige lægeundersøgelser og vaccinationer er gennemført, om der er misbrugsproblemer eller tegn på allergier, astma, overvægt eller andre helbredsproblemer. Den konkrete situation afgør, om der skal gennemføres lægeundersøgelser eller lignende.

2.5 Fritidsforhold og venskaber

Når barnets eller den unges aktuelle fritidsforhold og venskaber belyses, er det væsentligt at være opmærksom på, at fritidsforhold og venskaber både kan være en del af problemet og en del af løsningen. Barnet eller den unge kan have problemer med venner og fritiden, som kan bidrage til isolation, ensomhed eller uheldige adfærdsmønstre, men venner og fritidsforhold kan også bidrage til at bryde uheldige adfærdsmønstre og give nyttige netværk, som giver adgang til andre rollemodeller end dem, der findes i familien.

2.6 Andre relevante forhold

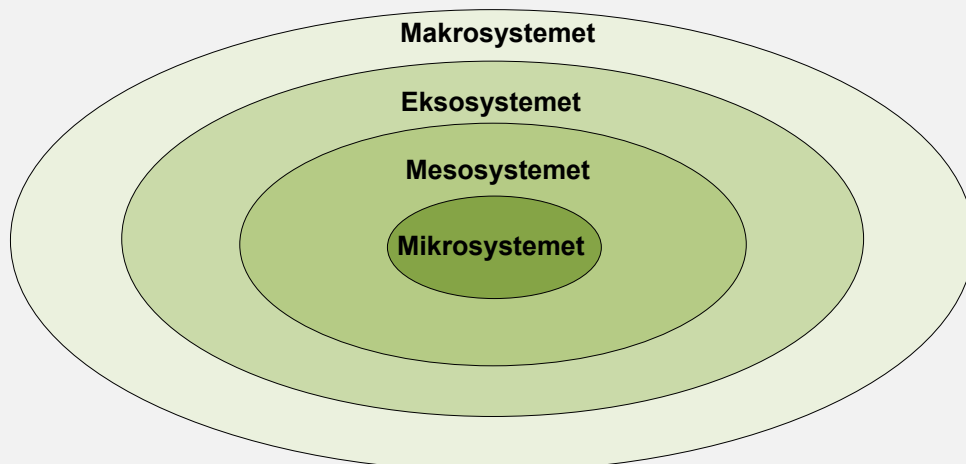
Det afhænger af den konkrete sag hvilke øvrige forhold, der skal belyses. Det vil eksempelvis ofte være relevant at inddrage det dagtilbud, som barnet går i. Der kan også være tale om særlige forhold, som gør sig gældende for børn og unge med væsentlige fysiske og psykiske funktionsnedsættelser, specifikke ressourcer eller problemer i lokalsamfundet eller børn eller unge, der har været udsat for voldelige eller seksuelle overgreb.

3 Systemisk teori som grundlag for undersøgelsesarbejdet

I Århus Kommune har man valgt, at en § 50 undersøgelse som hovedregel gennemføres ud fra et systemisk perspektiv. Systemteorien er kendetegnet ved, at der tænkes i cirkulære sammenhænge. Det vil sige, at der primært er fokus på dynamikken i de sociale relationer mellem mennesker, mere end der er fokus på det enkelte menneskes indre liv. I dette tilfælde betyder det, at der er fokus på samspillet mellem forældrene indbyrdes, mellem barnet og forældrene og mellem barnet og eventuelle søskende, samt mellem familien og dens omgivelser.

Ifølge den systemiske tilgang kan forklaringer af *sociale problemer* nemlig hverken søges ensidigt i det enkelte menneske eller ensidigt i strukturer, men derimod i de praktiske relationer, der udspiller sig i dagligdagen familiens medlemmer imellem samt mellem familiens medlemmer og de nærmeste omgivelser.

Denne tilgang er bl.a. udviklet af Bronfenbrenner, der har udviklet en udviklingsøkologisk teori om mennesker og deres udvikling. Bronfenbrenner definerer fire systemer, der danner rammen for menneskers udvikling:

Beskrivelse af systemerne

Mikrosystemet: Ansigt-til-ansigt situationer for eksempel mellem barn og forældre, barn og søskende samt barn og venner.

Mesosystemet: Forholdet mellem to eller flere mikrosystemer, det vil sige den overlappning, som er mellem to eller flere arenaer for eksempel mellem skole og hjem.

Eksosystemet: Situationer hvor de personer, vi studerer, sjældent selv er til stede for eksempel forældrenes arbejdsplads.

Makrosystemet: Den økonomiske og politiske situation. Det er for eksempel den økonomiske politik, der betyder noget for de hjælpeforanstaltninger, man tilbyder familien.

Figur 2 Bronfenbrenners fire systemer (Inspiration fra Mehlbye AKF 2006:25)

Når man tager udgangspunkt i Bronfenbrenners udviklingsøkologiske ramme, betyder det, at forståelsen af barnet og dets udvikling ses i relation til den familiemæssige, den kulturelle og den samfundsmæssige ramme, barnet vokser op i. Det er ikke blot barn-forældre-relationen (mikrosystemet), der har betydning for barnets udvikling, men også omgivelserne og omgivelsernes påvirkning af forældrenes kompetencer og evner til at varetage forældrerollen (mesosystemet) har betydning. Desuden indebærer denne tankegang et børnesyn, hvor forståelsen er, at barnet eller den unge også selv påvirker menneskene omkring sig.

Ud over dette skal der sættes fokus på Makrosystemet og Eksosystemet. Det vil sige de grundlæggende vilkår, som familien lever under. Makrosystemet handler f.eks. om økonomi og boligforhold, som spiller ind på dagligdagen i forhold til, i hvilken grad familien har råd til materielle ting, som andre familier har såsom ferier, gaver, betaling for fritidsinteresser, børnefødselsdage osv. Eksosystemet handler om f.eks. forældrenes arbejdsplads og de forhold, der her påvirker forældrenes trivsel, og dermed hvad de bringer med sig hjem i familien, som igen påvirker alle medlemmer i positiv eller negativ retning.

Den udviklingsøkologiske tilgang til en § 50 undersøgelse betyder derfor, at barnet eller den unge kun kan forstås ud fra den sammenhæng, vedkommende lever i. Det vil sige det system, der er omkring barnet eller den unge såsom familie, venner, naboer, lokalmiljø, skole og det omgivende samfund. § 50 undersøgelsen skal derfor tage udgangspunkt i at undersøge *de gensidige påvirkninger*, der er mellem et barn og dets omgivelser, idet der tages udgangspunkt i mikro - og mesosystemet.

3.1 Den systemiske samtale med barnet i centrum

Den systemiske tilgang betyder også, at den måde, samtalerne gennemføres på, skal tage udgangspunkt i denne teoretiske tilgang. Først og fremmest må socialrådgiveren skabe en kontekst, hvor barnets og familiens situation gøres til genstand for udforskning i et samspil mellem socialrådgiver og familie. Med udgangspunkt i både ressourcer og problemer undersøges situationen både fra de enkelte familiemedlemmers perspektiv, fra socialrådgiverens perspektiv og fra andre relevante parter perspektiv.

Undersøgelsesprocessen skal tage udgangspunkt i barnets perspektiv og i det, som lovgivningen betegner som "barnets bedste", det vil sige, hvad der er bedst med hensyn til barnets tarv og velfærd. I børnekonventionen, som Danmark har ratificeret, defineres barnets bedste på følgende måde:

Børnekonventionen gælder for alle børn under 18 år uanset hvor i verden, de kommer fra. Konventionen tager udgangspunkt i barnets bedste for at sikre:

- Børns grundlæggende rettigheder - fx mad, sundhed og et sted at bo
- Børns ret til udvikling - fx skolegang, fritid, leg og information
- Børns ret til beskyttelse - fx mod krige, vold, misbrug og udnyttelse
- Børns ret til medbestemmelse - fx indflydelse, deltagelse og ytringsfrihed

Figur 3 Barnet i centrum (FNs Børnekonvention)

Fokus på barnet i hele processen betyder således, at undersøgelsen skal omkring disse spørgsmål, og at der skal arbejdes på en sådan måde, at barnet bliver deltagende i og får indflydelse på undersøgelsesprocessen i overensstemmelse med barnets alder og udviklingstrin. Ifølge loven skal der i forløbet også finde en børnesamtale sted med barnet.

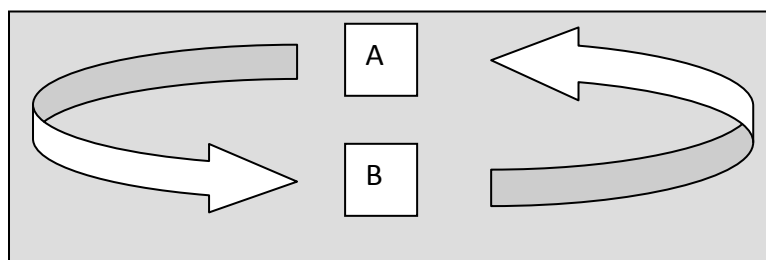
Den systemiske samtale

Formålet med den systemiske samtale er at hjælpe familien ved at skabe en ramme, der giver familien mulighed for at få en ny forståelse af sig selv og dermed mulighed for at forandre adfærd både undervejs i undersøgelsen og bagefter. Ifølge forskning (Kildedal et al

2009) er det vigtigt for familiens tryghedsfølelse, at der skabes klarhed for familien i forhold til hvilken kontekst, "mødet" finder sted i samt hvad, der er rådgivers myndighedsopgave som ansat i socialforvaltningen. Samtidig skal rådgiveren i en systemisk samtale indtage en position som den, der forholder sig neutral, nysgerrig og udforskende i forhold til det præsenterede problem/den præsenterede udfordring således, at alle i familien får en stemme i samtalen om familiens problem/udfordring og deres ressourcer til at håndtere situationen.

Samtalen skal være undersøgende og "samskabende" for alle deltagere. Ifølge den systemiske tankegang lægges der vægt på, at "problemet er problemet" – det vil sige, at det ikke er barnet eller forældrene, der er problemet men den rolle, parterne spiller i historien om "problemet". Det betyder i praksis, at der ikke findes én virkelighed, men mange virkeligheder, og at socialrådgiveren skal sikre, at alles perspektiv har lige ret, ligesom det skal sikres, at der arbejdes med at udforske problemets/udfordringens betydning for relationerne i familien. For at få disse sammenhænge frem, arbejder man ud fra den systemiske tankegang både med "lineære", "cirkulære" og "refleksive" spørgsmål og en grundlæggende "cirkulær forståelse" af sammenhængen i en familie.

Som vist i figur 4 kan den cirkulære forståelse illustreres på denne måde: Person As adfærd over for person B påvirker og har indflydelse på person Bs adfærd over for person A. Hvis for eksempel mor har en positiv og anerkendende adfærd overfor sit

Figur 4 Den cirkulære tilgang

barn, vil det sandsynligvis påvirke barnets adfærd over for moderen i en positiv og anerkendende retning. Hvis moderen derimod har en kritisk og nedgørende adfærd over for barnet, vil barnets reaktionsmønster være præget af denne påvirkning. Altså den enkeltes adfærd skabes i samspil med andre af familiens medlemmer.

Eksempler på spilleregler kan være:

- at alle skal høres
- at man ikke afbryder hinanden
- at der er en respektfuld tone
- at man ikke behøver at være enige

Figur 5 Eksempler på spilleregler

Når socialrådgiveren forsøger at skabe et refleksivt rum sammen med familien, er det vigtigt at have accept og respekt for, at der kan være forskellige vinkler og oplevelser af virkeligheden samt forskellige drømme om fremtiden.

Udfordringen for socialrådgiveren er derfor at forsøge

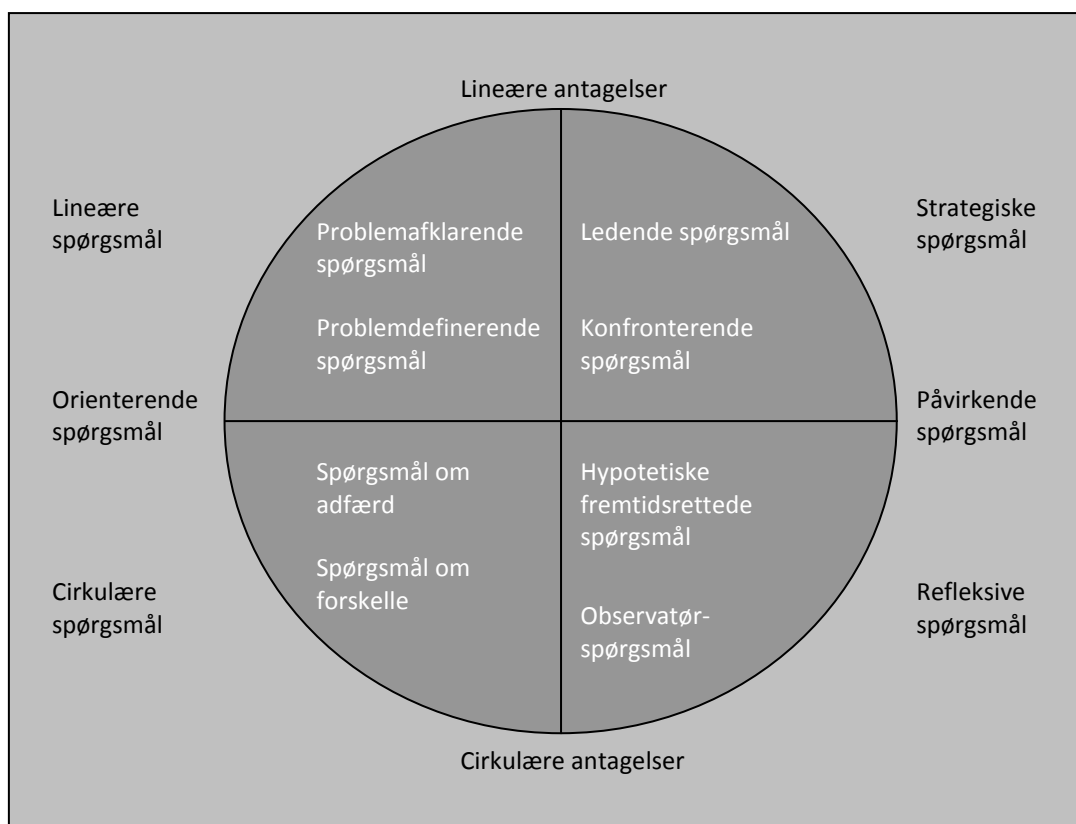
at skabe enighed om nogle enkle men vigtige spilleregler, der støtter det refleksive rum (figur 5).

Et familiesystem er ikke det samme, når det henholdsvis er alene og er sammen med andre. Det sociale arbejde/samtalen kan betegnes som en dynamisk interaktion, hvor rådgiver og familie gensidigt påvirker hinanden samtidig med, at de begge er påvirket af andre sammenhænge.

Spørgsmålstyper i systemiske samtaler

Ethvert spørgsmål, som stilles af en socialrådgiver, rummer en vis hensigt og er baseret på visse antagelser. Hensigten med spørgsmålene er i dette tilfælde at rette socialrådgiverens opmærksomhed mod familiens situation og oplevelser; andre stilles først og fremmest for at befordre ændringer i familiens adfærd.

Nogle spørgsmål er baseret på lineære antagelser om de fænomener, der spørges om; andre er baseret på cirkulære antagelser. Forskellen på disse spørgsmål er ikke ligegyldig, idet de ofte vil have forskellig virkning. Med udgangspunkt i Tomm 1992 gennemgås i det følgende fire spørgsmålstyper, der kan anvendes i systemiske samtaler.

Figur 6 Diagram til at skelne mellem fire hovedgrupper af spørgsmål (Tomm 1992:6)

Lineære spørgsmål

Denne type spørgsmål er baseret på lineære antagelser om psykiske fænomeners natur. Hensigten bag denne type spørgsmål er hovedsageligt undersøgende. Socialrådgiveren kan forstå sig selv som en undersøger eller en detektiv, som prøver at opklare et kompliceret mysterium. De grundlæggende spørgsmålstyper er: "Hvem gjorde hvad? hvor? hvornår? og hvorfor?" De fleste samtaler begynder med nogle lineære spørgsmål, fordi det kan være en måde at skabe kontakt med familiemedlemmerne gennem at få deres lineære syn på den problematiske situation. Med denne udspørgemåde antager socialrådgiveren et reduktionistisk syn i forsøget på at afklare den bestemte årsag til problemet, og socialrådgiverens gør sig anstrengelser for at skille ting ad, så oprindelsen til problemet til sidst bliver klart afgrænset (Tomm 1992:7).

Cirkulære spørgsmål

Denne type spørgsmål er baserede på cirkulære forestillinger om de psykiske fænomeners natur. Hensigten bag disse spørgsmål er hovedsageligt at udforske familiens situation og forståelse. Socialrådgiveren kan se sig selv som en opdagelsesrejsende, en forsker eller en videnskabsmand, som er i færd med at gøre en ny opdagelse. De vejledende tanker og forestillinger i denne forbindelse kan være samspilsorienterede og systemiske, det vil sige, at man forestiller sig, at alt på den ene eller anden måde er forbundet med alt andet.

Cirkulære spørgsmål stilles for at tilvejebringe mønstre, som forbinder personer, genstande, handlinger, opfattelser, idéer, følelser, normer og sammenhænge. En systemisk orienteret socialrådgiver kan f.eks. stille spørgsmål som: "Hvordan kan det være, du er bekymret for dit barn?" "Hvem andre er bekymrede?"; "Hvem tror du, er mindst bekymret?"; "Hvem tror du, er mest bekymret?" osv. (Tomm 1992:7-8).

Strategiske spørgsmål

Denne type spørgsmål stilles for at påvirke familien på en bestemt måde og er baseret på lineære antagelser. Hensigten bag disse spørgsmål er især at korrigere eller i dette tilfælde at bringe socialt arbejdes aspekter ind i samtalen i form af f.eks. vejledning. Det antages, at instruktiv interaktion er mulig. Socialrådgiveren opfører sig som en vejleder eller rådgiver, der prøver at fortælle familiemedlemmerne, hvordan de kan opføre sig i bestemte sammenhænge, hvor det går galt for dem. På grundlag af hypoteser om familiedynamikken, og socialrådgiverens løbende vurderinger prøves med strategiske spørgsmål eller udsagn at få familien til at ændre adfærd og opføre sig sådan, som socialrådgiveren vurderer, er mere 'rigtigt' f.eks. i forhold til barnet eller i forhold til læreren på skolen. Socialrådgiverens vejledning kan være skjult, idet det korrigerende udsagn er pakket ind i et spørgsmål, men det bliver alligevel overbragt gennem indhold, kontekst, timing og tone.

Det er lidt vanskeligere at give eksempler på påvirkende spørgsmål, fordi det er nødvendigt at have hypoteser om nogle af de mekanismer, der indgår i den problematiske situation for at kunne formulere spørgsmålet. Men hvis vi fortsætter med den fiktive familie, som blev interviewet ovenfor, kunne socialrådgiveren prøve at påvirke ved at spørge: "Hvorfor taler du ikke med dit barn om dine bekymringer?" (Tomm 1992:8).

Refleksive spørgsmål

Hensigten med refleksive spørgsmål er at påvirke familien på en indirekte eller almen måde. Hensigten bag disse spørgsmål er hovedsageligt at være ændringsfremmende. Det antages, at familiemedlemmerne er selvstændige personer og ikke kan belæres direkte, men i tråd med tanken om, at det er et læringsrum, socialrådgiveren søger at skabe, kan socialrådgiveren tænke sig selv som en guide, der opmuntrer familiemedlemmerne til at mobilisere deres egne problemløsende ressourcer. En vigtig antagelse bag disse spørgsmål er, at det, som socialrådgiveren gør, er at udløse refleksiv aktivitet i familiens allerede eksisterende meningssystem. Socialrådgiveren bestræber sig på at gribe ind på en måde, der skaber rum for familien til at se nye muligheder og til at udvikle sig friere på egen hånd.

Socialrådgiveren kunne stille refleksive spørgsmål som: "Hvis du skulle lade ham vide, hvor bekymret du er, og hvor nedslående det er for dig, hvordan tror du så, han ville tænke eller handle?"; "Hvis der nu var noget, han var vred over, men ikke ønskede at fortælle dig af frygt for at såre dine følelser, hvordan kunne du overbevise ham om, at du er stærk nok til at bære det?"; osv.

Refleksive spørgsmål skal formuleres på en måde så de får familiemedlemmerne til at tænke over, hvad deres opfattelser og handlinger indebærer og får familien til at overveje nye valgmuligheder (Tomm 1992:9).

Opsamling

Ovennævnte spørgsmålstyper er baseret på en artikel af Tomm (1992) om det terapeutiske rum og terapeutens ageren i forhold til sine klienter. Her er uddrag af artiklen bearbejdet med henblik på at kunne inspirere til måder at spørge på i en § 50 undersøgelse. Det er dog vigtigt at have for øje, at udsagn ind imellem kan bidrage til erkendelsesprocesser hos familien. Med udsagn menes f.eks., at socialrådgiveren kan levere sine løbende overvejelser, uden at stille det som et spørgsmål, der kræver et bestemt svar. F.eks.: "Jeg tænker, at dit barn må have det rigtig hårdt i skolen!" hvorefter man afventer, hvad forældrene siger til udsagnet. Et spørgsmål kræver svar i en bestemt retning, hvorimod et udsagn giver plads til mere fire associationer og dermed i nogle tilfælde en helt ny viden.

4. Undersøgelsens grundlag og faser

I Århus Kommune er grundlaget for undersøgelsen, at den skal gennemføres som en *proces*, hvor der *undervejs udføres socialt arbejde* i det omfang, det er muligt og hensigtsmæssigt. Det betyder, at familien ikke ses som et objekt i et "akvarium" der er i stilstand, mens socialrådgiveren studerer familien, men at familien forstås som et levende system, der forandrer sig under undersøgelsen og også kan forandre sig gennem selve undersøgelsen.

Det første skridt inden en undersøgelse er en eller anden form for henvendelse indeholdende en bekymring for et barn eller en ung. I nedenstående figur angives hvorledes indgangen til systemet i Århus Kommune kan finde sted.

Bekymringsgrundlag	§ 50 undersøgelse	Handlegrundlag
Den kommunale myndigheds oplysning	Processen	Konklusion
Ansøgning (barn, ung eller forældre) Netværksmøder (oftest på skolen) Underretning Barnet/den unge henvender sig Forældrene henvender sig Ankestyrelsen/ Det Sociale Nævn tager sagen op <i>Samtale med forældrene på baggrund af ovenstående</i>	Beslutning om undersøgelse. <i>Hvis nej:</i> <i>Hvis ja:</i> <i>Forældrenes samtykke indhentes</i> Planlægning, undersøgelse, Analyse og vurdering	Ingen foranstaltning men evt. tilbud om råd og vejledning Handleplan Valg af foranstaltning: Dagforanstaltning Døgnforanstaltning

Figur 7 Indgang til systemet

Hvis det besluttet, at der skal gennemføres en § 50 undersøgelse, er det grundlæggende princip, at der udføres socialt arbejde gennem hele forløbet. Socialt arbejde forstås i denne forbindelse som de grundlæggende elementer, der traditionelt indgår i en samtale med en familie i form af rådgivning og vejledning og at bidrage med viden i forhold til forskellige problemstillinger. Det kan være viden om, hvad børn har brug for i bestemte faser af deres udvikling. Et andet eksempel er at yde vejledning f.eks. om konkrete ting, familien kan gøre i forhold til børnehave, skole mv. for at løse aktuelle problemer eller at give rådgivning i forhold til, hvordan konkrete problemer i samspillet med barnet kunne håndteres. Derfor skal undersøgelsen tilrettelægges på en sådan måde, at denne forandring kan være med til helt eller delvist at løse problemerne under processen. Når det er besluttet, at der skal gennemføres en undersøgelse, og forældrene har givet samtykke til dette, gennemføres processen gennem fem faser.

Faserne i et undersøgelsesforløb kan skitseres på følgende måde:

En § 50 undersøgelse skal, ifølge loven, ikke være mere omfattende, end loven tilsiger, dvs. at nogle undersøgelser for eksempel består af fase 1, 2, 4 og 5, mens andre undersøgelser også inkluderer et eller flere af de foreslåede møder i fase 3. Faserne ser i oversigtform således ud:

FASE 1 Afklaring og etablering af læringsrum	FASE 2 Første møde med familien	FASE 3 Et eller flere af følgende møder	FASE 4 Skriftligt materiale	FASE 5 Handleplan udformes
Bekymring modtages (se figur 5)	Fokus på barnets tarv	A: Møde med familien B: Netværksmøde C: Tillempet social analyse sammen med familien	Analyse af hele materialet (eventuelt social analyse)	Beslutning om hjælpeforanstaltning
Afklaringsmøde (Alvoren af bekymringen)	Analyse/vurdering af alvoren i sagen		Vurdering Konklusion	
Beslutning Undersøgelse		?		?
Mellem fase 1 og fase 2 indhentes erklæringer efter aftale med forældrene		Der afholdes børnesamtale Det overvejes om kommende foranstaltning skal deltage	Mellem fase 3 og fase 4 indhentes eventuelt yderligere oplysninger	Det overvejes om kommende foranstaltning skal deltage
Undersøgelse af og henvendelse til relevante leverandører				
Visitationsmøde	Indskrivning	Opfølgingsmøder og afslutningsmøde	Afslutning af ophold	Eventuelt ny foranstaltning
§ 50 undersøgelse og handleplan fokus i visitationsmødet	Mål i handleplanen i fokus	Tilsyn/opfølgning på mål i handleplanen	Fokus på mål i eventuelle fremtidige foranstaltninger	Ny handleplan udarbejdes

Figur 8 Faserne i et undersøgelsesforløb

Kommentarer til figur 8

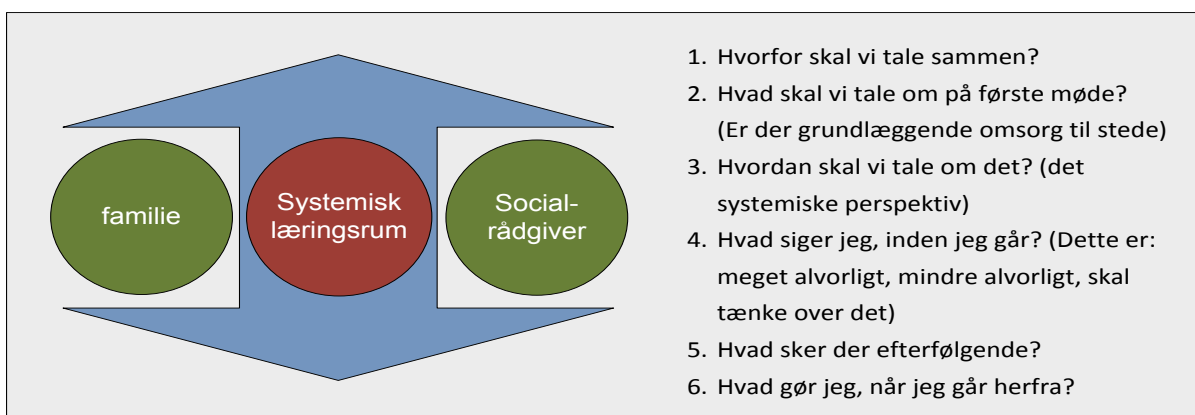
Den blå farve (og dermed også de blå cirkler) illustrerer myndighedsdelen og de opgaver, der ligger her. Den grønne farve illustrerer udførerdelen. Som det fremgår, kan det både i fase tre og fase fem overvejes, om det vil være hensigtsmæssigt, at udførerdelen deltager i processen. Dette er illustreret ved cirklerne med spørgsmålstejn i. I fase tre kan det dreje sig om, at udførerdelen er til stede ved et møde, for at bidrage med spørgsmål, som ville være relevante at få afklaret i forhold til en eventuel foranstaltning og i fase fem kan det dreje sig om afklaring af, om en påtænkt foranstaltning kan opfylde de krav, en undersøgelse peger på i forhold til et barn eller en ung.

I det følgende beskrives, hvad de forskellige faser kan indeholde og hvilke hjælpemidler, der kan anvendes undervejs.

4.1 Fase 1: Afklaring og etablering af læringsrum

Første kontakt med forældrene sker i form af et afklaringsmøde (fase 1), hvor bekymringen diskuteres, og der herefter tages stilling til, om der skal foretages en § 50 undersøgelse, og om forældrene vil acceptere dette. Såfremt dette besluttes, fortsætter arbejdet, og rådgiveren påbegynder planlægning af undersøgelsen. Det vil sige, at rådgiveren gør sig overvejelser over, hvor mødet finder sted og om barnet skal være med.

Før den første samtale med familien gennemtænker rådgiveren situationen og forbereder sig på, hvordan han/hun vil etablere *et læringsrum* for familiens proces, hvor der kan arbejdes systemisk ud fra idéer om den systemiske samtale. Socialrådgiveren overvejer, hvordan det kan gøres i *netop denne familie* for, at der kan udføres socialt arbejde undervejs, herunder hvordan den første samtale skal indledes, og hvilke emner han/hun vil tage op under det første møde. I figur 9 findes spørgsmål, som kan tænkes igennem før første møde.

Figur 9 Et systemisk læringsrum

Overvejelserne starter således allerede før rådgiveren mødes med familien første gang, og overvejelserne tager udgangspunkt i det, rådgiveren ved om familien på baggrund af bekymring og afklaringsamtale. Overvejelserne kan derudover tage udgangspunkt i elementer som kulturelle aspekter, sproglig kultur og familiens kompetencer generelt i forhold til at indgå i en dialog omkring deres barn.

Først og fremmest overvejes, hvordan rådgiveren vil skabe så meget trykthed som muligt i forholdt til den proces, der skal ske, f.eks. ved at fortælle familien, hvad der skal ske og både med ord og gerne med skriftligt materiale fortælle, hvad en § 50 undersøgelse er. Dernæst kan rådgiveren forberede sig på at beskrive, hvordan samspillet mellem hende/ham og familien tænkes at foregå. Det vil sige hvordan rådgiveren vil italesætte læringsrummet og det systemiske perspektiv. Rådgiveren må med egne ord fortælle om sine overvejelser omkring, hvordan et "læringsrum" etableres.

4.2 Fase 2: Første møde med familie og barn/børn

Undersøgelsesmodellen i Århus Kommune inddrager de seks fokuspunkter (figur 1) som udgangspunkt for undersøgelsen, og ved første samtale med familien berøres alle punkter. For at sikre, at der er fokus på barnets tarv og for at give socialrådgiverne støtte til at kunne vurdere, hvad der er tilstrækkelig versus utilstrækkelig omsorg, skal der dog i den første samtale være mest fokus på *familieforhold samt udvikling og adfærd*. I det følgende beskrives, hvordan det kan gøres. Det vigtigste ved den første samtale er, at rådgiveren undersøger, om der tale om mangel på omsorg af en sådan karakter, at der bør gribes ind omgående, eller om der er tale om en sag, hvor rådgiveren vurderer, at der gennem et videre forløb i en § 50 undersøgelsesproces kan nås frem til, hvordan barnets og familiens problemer kan afhjælpes. I figur 10 findes inspiration til, hvorledes rådgiveren kan italesætte den systemiske tankegang og meningen med det første møde:

"I dag skal vi tale om... næste gang.. og til sidst sker der sådan og sådan ..."

"Jeg forestiller mig en samtale, hvor vi taler om, hvordan jeres barn grundlæggende trives..."

"Vi skal snakke om jeres måde at *være sammen på til hverdag*; hvad der går godt og hvad der går mindre godt."

"Vi skal snakke om *hvordan du/l gør* i det daglige, og hvordan *jeres barn reagerer* på det, du/l gør."

"Vi skal både snakke om de problemer, du/l synes, der er men også om, hvordan I prøver at løse dem"

"Jeg vil undervejs se, om der er noget, jeg kan foreslå, som kan hjælpe jer til..."

"Undervejs vil jeg også fortælle jer, hvad jeg tænker. "

"Vi skal slutte med, at I efter samtalen i dag fortæller, *hvad I tænker*, og jeg fortæller, *hvad jeg tænker*, og så bliver vi enige om, hvad der skal ske efter i dag."

"Det er meget vigtigt, at dit/jeres barn er med i denne proces. Det har jeg tænkt mig kunne foregå på den måde, at..." (herunder introducere at der skal finde en børnesamtale sted)

Figur 10 Italesættelse af den systemiske tilgang

Hvor alvorlig er sagen; herunder hvornår omsorgen er god nok/ikke god nok

Første samtale har som formål at afdække, om der er tale om "god nok omsorg", eller om omsorgen er så utilstrækkelig, at der må gribes hurtigt ind. Ifølge Kvello (2007) handler "god nok omsorg" om, hvorvidt omsorgen er tilstrækkelig til, at barnet kan udvikle sig normalt, selv om omsorgen måske ikke er perfekt. Med det mener han, at da børn har forskellige sårbarheder og forskellige styrker, må vurderingen af omsorgen foretages individuelt og ikke ud fra en kollektiv betragtning. Udredninger skal derfor primært foretages i forhold til det enkelte barns behov og forudsætninger og sekundært i forhold til, hvad der er normalt eller unormalt.

Kvello (2007:35) omtaler seks vigtige dimensioner ved forælderrollen, som han mener, skal være til stede i forsvarligt omfang. Kari Killen (1996) har defineret syv centrale forældrefunktioner. Begge tilgange danner grundlaget for inspiration til en tankeramme for spørgsmål til undersøgelse af forældres omsorg, og om den er tilstrækkelig (figur 11). Disse krav til vigtige dimensioner til forældrekompetencen kan, sammen med Nygrens opstilling af de grundlæggende behov, et barn skal have dækket for at udvikle sig (figur 12), anvendes til at undersøge og efterspørge "gode" forældrekompetencer.

Kvello: Vigtige dimensioner i forælderrollen	Killen: Vigtige forældrekompetencer
<ul style="list-style-type: none">• Social integrering (samhørighed i nærmiljøet)• Social støtte• Stimulering• Struktur (skabe forudsigelighed og rytme)• Tilsyn – kontrol• Give tryghed (beskytte mod farer og give følelse af, at barnet bliver beskyttet)	<ul style="list-style-type: none">• Opfatte barnet realistisk• Danne realistiske forestillinger og forventninger om de afhængigheds- og følelsesmæssige behov, barnet kan tilfredsstille• Engagere sig positivt i samspil med barnet• Føle empati med barnet• Prioritere tilfredsstillelse af barnets mest grundlæggende behov frem for egne behov• Rumme egen smerte og frustration uden at skulle afreagere på barnet

Figur 11 Vigtige dimensioner i forælderrollen

Ifølge Nygren skal et barn have dækket sine grundlæggende behov for at kunne udvikle sig. Disse behov beskrives af Nygren som: Mad, tøj, søvn, fysisk og psykisk samvær samt behovet for socialt samhørighed og behovet for at kunne udforske verden i forhold til den alder, barnet eller den unge har. Ved at tale om disse emner på en "cirkulær måde" kan undersøgelsen vise, om forældrene i tilstrækkelig grad har de forældrekompetencer, som angives i figur 11. Med cirkulære spørgsmål menes her, at rådgiveren hele tiden først spørger til forældrenes vurdering af deres barn på et givet område og dernæst spørger om,

hvordan de forsøger at dække barnets behov (de cirkulære spørgsmål illustreres af pilene i figur 12).

Forældrenes vurdering af barnet	Forældrenes kompetencer til at opfylde barnets behov
<p>Mad og søvn</p> <ul style="list-style-type: none"> - Spiser dit barn meget eller lidt? - Synes du, han/hun spiser sundt? - Hvordan sover dit barn? Får han/hun søvn nok? 	<p>Mad og søvn</p> <ul style="list-style-type: none"> - Spiser I sammen i familien? - Hvordan prøver du at få dit barn til at spise sundt? - Har I ritualer i forbindelse med, at han/hun bliver puttet?
<p>Fysisk kontakt</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sidder han/hun på skødet - Kan han/hun lide at få knus og kram? 	<p>Fysisk kontakt</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvad gør du, hvis han/hun vågner? - Kan du lide at have fysisk kontakt med dit barn? Hvordan?
<p>Socialt samhørighedsbehov</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tror du dit barn føler, han/hun har det godt i sin familie? - Hvem er han/hun mest sammen med? - Hvad laver I/de sammen? - Er han/hun god til at lege med andre børn? Alene sammen med et andet barn eller i en gruppe af børn? 	<p>Socialt samhørighedsbehov</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvordan vil du beskrive jer som familie? - Er I meget sammen eller meget hver for sig? - Hvad betyder din familie for dig? - Hvad sker der her i familien, når I bliver uvenner? - Hjælper du dit barn med at lege på en god måde med andre børn? Hvordan?
<p>Nysgerrigheds- og udforskningsbehov</p> <ul style="list-style-type: none"> - De fleste børn er meget nysgerrige og vil gerne undersøge alle ting, gør dit barn også det? - Hvad er han/hun nysgerrig efter at finde ud af? - Hvordan gør han/hun, når der er noget, han/hun gerne vil finde ud af? 	<p>Nysgerrigheds- og udforskningsbehov</p> <ul style="list-style-type: none"> - Når dit barn vil finde ud af, hvordan ting hænger sammen, hvad gør du så? Lader du ham/hende gøre det, han/hun vil? - Er der nogle steder, du siger, at han/hun ikke må (eksempler)? - Synes du selv, du er en skrap mor/far? Eller det modsatte?

Figur 12: Inspiration til spørgsmål vedrørende grundlæggende behov (Kildedal 2009)

Spørgsmålene i figur 12 skal udelukkende ses som inspiration. Den enkelte rådgiver må selv finde egen stil i arbejdet og sørge for at komme omkring alle de seks emner, der skal berøres på første møde, herunder særligt familieforhold samt udvikling og adfærd (figur 1).

Undervejs i undersøgelsens første møde med familien overvejer rådgiveren, om forældrene beskytter barnet mod farer, skaber tilstrækkelig struktur (forudsigelighed og rytme) omkring barnet samt, om der er tilstrækkelig tilsyn og kontrol med barnet (afhængig af alder). Desuden overvejer rådgiveren, om forældrene opfatter barnet realistisk og har realistiske forestillinger om, hvad barnet kan, og om der er tilstrækkelig støtte til, at barnet kan udvikle sig. Disse overvejelser gøres med henblik på at vurdere, om forældreomsorgen er "god nok" (figur 11).

Den første samtale skal slutte med, at *forældrene støttes i*, at de vurderer alvoren i situationen, ligesom rådgiveren skal udtrykke sin analyse og vurdering af situationen, og hvad der på baggrund af denne skal ske videre i forløbet.

Fokus på risiko – og beskyttelsesfaktorer

Risiko- og beskyttelsesfaktorer under opvæksten er et centralt begreb i det sociale arbejde med børn og unge. Herunder er det centralt at kortlægge og analysere de *risikofaktorer*, der præger et barns opvækst og eventuelle faktorer, der i særlig grad bidrager til ugunstige vilkår for barnets eller den unges udvikling. Børn der lever under alvorlig stress af forskellig art, har en øget sandsynlighed for at udvikle skader, selvom forskningen viser, at majoriteten af børnene vil vokse op og udvikle sig hensigtsmæssigt og almindeligt. Grunden til at de gør det, viser sig at være, at nogle børn via nogle beskyttelsesmekanismer eller “stress buffers” hos børnene selv eller i omgivelserne får dæmmet op for eller oplever vendepunkter i en udvikling, der ellers kunne være blevet u hensigtsmæssig for barnet og den senere voksne. Dermed bliver *Beskyttelsesfaktorer* også et centralt begreb (Egelund 2004).

Risiko- og beskyttelsesfaktorer i opvæksten må opfattes som dynamiske processer. Rutter (1989a i Egelund 2004) taler om “pathways” (stier) fra barndommen til det voksne liv. Også ordet “karrierer” er brugt til at betegne det forhold, at en række komplekse mekanismer til stadighed spiller sammen, forstærker eller modificerer hinanden og former forskellige udviklingsmønstre. Graden af risiko eller beskyttelse er ikke fastlagt en gang for alle, den varierer over tid og i forhold til omstændighederne (Rutter 1985 og 1990 i Egelund 2004). Det er heller ikke sikkert, at der kan skelnes klart mellem risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer, idet nogle påvirkninger kan indebære kimen til begge dele. Risiko- og beskyttelsesfaktorer virker desuden ikke altid direkte på den måde, at de umiddelbart igangsætter psykiske forandringsprocesser. Ofte virker faktorerne ved en slags “kædereaktioner” (Rutter 1989: 27 i Egelund 2004), i hvilke en negativ hændelse øger sandsynligheden for at opleve flere negative hændelser, mens erfaringen med et positivt forløb omvendt kan trække andre positive forløb med sig. Cederblad (2003 i Egelund 2004) taler om “cirkulære sammenhænge” for at illustrere, at der sjældent forekommer enkle lineære sammenhænge mellem en bestemt risiko- eller beskyttelsesfaktor og et bestemt udviklingsudfald, men at der i højere grad er tale om mange faktorer, der påvirker hinanden og tilsammen skaber barnets, den unges og senere voksnes udviklingskarriere (Egelund 2004).

Mange forskere taler om “resilience” (modstandskraft) som et begreb, der kan indfange beskyttelsesfaktorer. Det vil sige faktorer, der kan modificere eller forbedre en persons reaktion på en risiko i omgivelserne (Rutter 1985:600 i Egelund 2004). Der peges på, at

“resilience” måske ikke i så høj grad er afhængig af karakteren af de strategier, personen bringer i anvendelse for at overkomme stress men snarere af, om personen overhovedet forsøger at konfrontere problemerne. Mange mennesker, der oplever alvorlig og kronisk modgang, føler sig hjælpeløse og ude af stand til at påvirke deres situation. Så selve det at handle over for modgangen med det mål at reducere den, kan have beskyttende effekter (Egelund 2004).

Tidspunktet for en risikofaktors påvirkning har betydning for, hvilke effekter risikoen får for barnet. Dette skyldes, at effekternes styrke influeres af den sårbarhed, som findes i forskellige udviklingsfaser og af den sociale reaktion på risikofaktorer, der opstår på ikke normale tidspunkter (Rutter 1985 og 1989a i Egelund 2004). *Mængden af risikofaktorer* har også en væsentlig indflydelse på udviklingsudfaldet. Lagerberg & Sundelin (2000 i Egelund 2004) skriver, at mange børn kan klare en enkelt eller nogle få risikofaktorer uden at få problemer/symptomer. Stiger antallet af risikofaktorer, er sandsynligheden for, at barnet bukker under for dem, dramatisk stigende. Det vil sige, at belastningen af mange risikofaktorer er større end summen af dem.

Også problemernes kronicitet har en indflydelse på børns udvikling (Garmezy & Masten, 1994 i Egelund 2004). Kronisk eksponering for stressende livsomstændigheder har dybere virkning på børnenes psykiske sundhed end korterevarende og eventuelt dramatiske hændelser. Kronisk modgang kan som nævnt også medføre en hjælpeløshed over for at søge at handle i forhold til problemerne, dvs. at barnet blokerer for egne beskyttelsesprocesser (Egelund 2004).

Belastningsfaktorer

Ifølge Schultz Jørgensen et al (1993) kan belastningsfaktorer opregnes indenfor fire store grupper af årsager: Fysiske og somatiske betingelser, sociokulturelle forhold, familieforhold og skoleerfaringer.

Fysiske og somatiske betingelser drejer sig om årsager, der enten rammer barnet eller moderen såsom fødselskomplikationer, fysiske eller psykiske handicaps hos barnet, somatiske sygdomme og langvarige indlæggelser af barnet.

Sociokulturelle forhold omfatter dårlige sociale kår og substantiel eller relativ fattigdom som dårlige boligforhold, hyppige boligskift eller belastninger i det sociale miljø såsom vold, kriminalitet og en række andre psykosociale stress-faktorer. Med i denne gruppe af årsager hører også arbejdsløshed og kulturel og sproglig integration, som er knyttet til en opvækst i indvandrerfamilier.

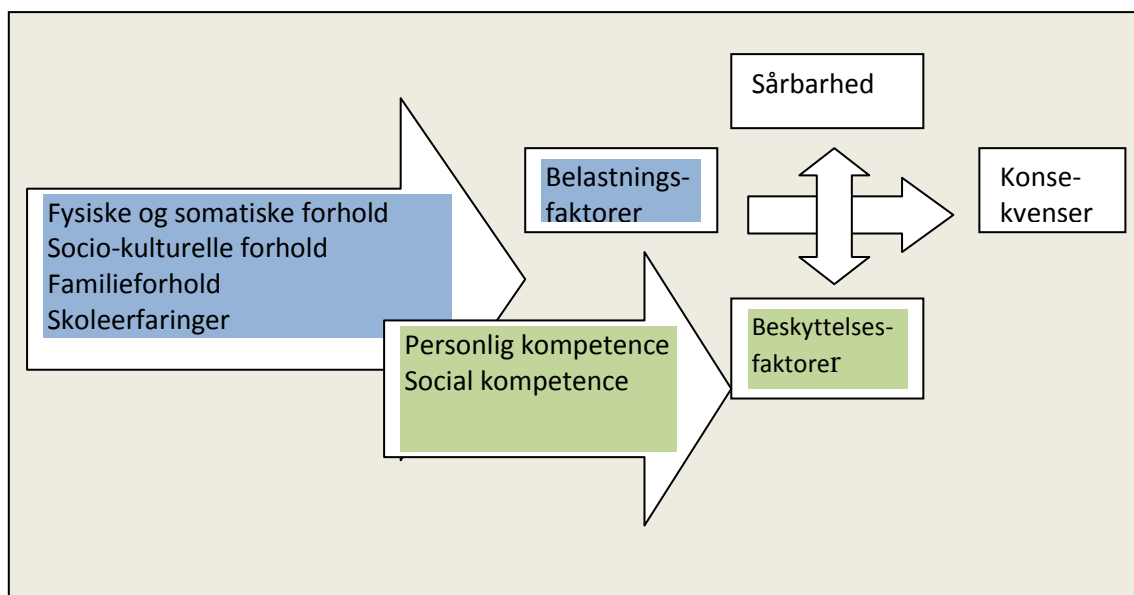
Ved *Belastende familieforhold* peges der på tre store grupper af årsagsfaktorer: disharmoni/konflikt mellem forældre, disharmoni mellem barn og forældre og svækkede forældreforudsætninger.

I forbindelse med *skoleerfaringer* peges der på dårlig kognitiv-faglig funktion i skolen og/eller manglende integration socialt set i skole eller institutionsmiljø.

Beskyttelsesfaktorer

Modstandsdygtighed overfor belastningsfaktorer er, ifølge forskningen (Schultz Jørgensen et al 1993), forbundet med tillid til egen formåen, evne til at overskue samt forudse situationer og træffe strategiske valg samt støtte i netværket.

Dette kan udtrykkes som to kompetencer – *en personlig og en social*, hvor modstandsdygtighed som personlig kompetence beskrives som noget, der er knyttet til motorik og aktivitetsniveau, som selvtillid og selvstændighed og endelig som en kompetence til at kunne overskue og handle i situationer. Modstandsdygtighed som social kompetence drejer sig om at kunne opnå støtte i det omgivende sociale netværk. Dette vil oftest foregå i sociale relationer i nabolag, skole og blandt kammerater. En model, der ofte lægges til grund for denne forskning, ser således ud:

Figur 13: Beskyttelses- og risikofaktorer
(Schultz Jørgensen et al 1993)

Under en § 50 undersøgelse er det vigtigt, at socialrådgiveren på relevante tidspunkter overvejer barnets situation ud fra ovennævnte teorier om beskyttelses- og risikofaktorer. Dette kan eksempelvis gøres i forbindelse med udarbejdelse af skriftligt materiale og den

skriftlige delanalyse efter den første samtale med familien (se afsnit 4.4 om beskrivelse og analyse). Det kan være hensigtsmæssigt at lave social analyse mellem fase 2 og fase 3, og her kan disse overvejelser også inddrages.

4.3 Fase 3: Netværksmøde

Den anden samtale kan gennemføres på forskellige måder alt efter, hvad der er mest hensigtsmæssigt i den enkelte situation. Det kan enten være en ny samtale med familien i lighed med den første samtale, eller det kan være et netværksmøde, hvor relevante personer fra det professionelle netværk eller fra familiens eget netværk indkaldes. I nogle få tilfælde kan der være tale om at gennemføre en social analyse (Alminde 2008) sammen med familien. Ved netværksmøde forstås relevante omsorgspersoner i barnet liv, men her tænkes primært på de professionelle såsom skolen, daginstitutionen, SFO, sundhedsplejerske, klub og øvrige fritidsinteresser.

Formålet med et netværksmøde er:

- Drøftelse af eksisterende viden ud fra de forskellige parter perspektiv
- Ny viden og ny erkendelse for myndighedsrådgiveren
- Ny viden og ny erkendelse for samarbejdspartnere
- Ny viden og ny erkendelse for familien (en del af processen)
- Foreløbige fælles konklusioner for fremtidig forståelse og handlemuligheder her og nu i forhold til barnet

Figur 14 Formålet med netværksmødet

I det tilfælde, hvor rådgiveren finder, at netværksmødet er en god idé, er det vigtigt at være opmærksom på, at det kan være konstruktivt at motivere familien til at deltage i netværksmødet. Ligeledes kan det være nødvendigt at motivere institutionerne (eksempelvis skole og daginstitution).

Selve mødet

Forældrene og barnet er naturlige deltagere i netværksmødet. Hvad angår barnet, skal det sikres, at der er en voksen, der taler med barnet bagefter. Det kan være forældrene eller en anden nær voksen, som barnet vælger. Den voksne skal tale med barnet efterfølgende om forståelse af mødet. Det netværksmøde, der gennemføres som en del af en § 50 undersøgelse, er myndighedsrådgiverens møde, og det er derfor ufravigeligt, at myndighedspersonen har ansvaret for mødet. Myndighedsrådgiveren er mødeindkalder og mødeleder, ligesom myndighedsrådgiveren er ansvarlig for relevant dagsorden med præcisering af forventninger til de konkrete problemstillinger, som søges belyst ud fra de

forskellige faglige og private perspektiver, som barnet ses i; barnets arenaer (bilag 1). Rådgiveren bør starte med at redegøre for det trufne valg, det vil sige at fortælle familien (og beskrive i journalen), hvorfor netop den type møde er valgt. Mødet gennemføres med udgangspunkt i et ressourceperspektiv og med en systemisk og dermed anerkendende tilgang (se afsnit 3). Det betyder, at der skal være lige så meget fokus på ressourcer som på vanskeligheder. Der arbejdes med forskellige typer af spørgsmål knyttet til de seks fokuspunkter (figur 1). I nedenstående figur kan findes inspiration til emner og spørgsmål.

Forældrenes vurdering af barnet	Forældrenes kompetencer til at opfylde barnets behov
<p>Grænser</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er dit barn god til at sige ja og nej til dig/jer, når der er noget, han/hun vil eller ikke vil? - Er dit barn god til at sige ja og nej til sine kammerater, når de spørger ham/hende om noget? 	<p>Grænser</p> <ul style="list-style-type: none"> - Synes du/I altid, det er i orden, når han/hun siger nej? - Hvad gør du/I, hvis du/I ikke synes, det er i orden? - Taler dit barn med dig om, hvis han/hun for eksempel ikke kan finde ud af at sige nej til sine kammerater? - Hvad gør du så?
<p>Normer og værdier</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er dit barn god til at finde ud af, hvordan man opfører sig i forskellige sammenhænge? - Er dit barn høflig/uhøflig? - Gør han/hun det, man plejer at gøre; siger goddag og farvel, tak for mad osv.? 	<p>Normer og værdier</p> <ul style="list-style-type: none"> - Har du nogle regler for, hvordan dit barn skal opføre sig hjemme? Ude? - Hvad er det for nogle regler? - Har du forsøgt at lære dit barn de regler? - Hvad gør du, når dit barn ikke retter sig efter de regler, som du forsøger at lære ham/hende?
<p>Sociale kompetencer</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvordan har dit barn det med andre børn? Med andre voksne? - Hvad er dit barn god til/mindre god til? - Kan han/hun dele sine ting (eks. legetøj) med andre? - Tager dit barn selv initiativ til at skabe venskaber/få legekammerater? - Synes du, at dit barn kan forstå, hvad andre mennesker tænker? Dig? Andre? - Når dit barn kommer op at skændes med nogen, kan han/hun så selv finde ud af at løse konflikten? 	<p>Social udvikling</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvad tager du initiativ til, at I skal gøre sammen? - Er det nemt eller svært for dig at være sammen med dit barn? Hvad synes du går godt, og hvad går mindre godt? - Ved du, hvad du skal gøre, når der sker noget ubehageligt mellem jer; at I for eksempel kommer op at skændes? - Tror du, at du ved, hvordan dit barn har det inden i sig selv? - Tror du, at han/hun føler sig stimuleret til selvstændighed? - Hjælper du nogen gange dit barn, når han/hun ikke kan finde ud af det med andre mennesker?
<p>Psykosocialt</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er det noget, dit barn er rigtig glad for? - Hvordan viser han/hun det? - Er der forskel på, hvordan han/hun viser det overfor dig og overfor andre? - Når dit barn bliver vred, ked af det, bange osv., fortæller han/hun så dig om det? - Bliver dit barn nemt vred? - Hvordan fortæller dit barn om sig selv? - Tror du han/hun kan lide sig selv? 	<p>Psykosocial udvikling</p> <ul style="list-style-type: none"> - I mange familier har man forskellige opgaver, har dit barn faste opgaver? Hjælper han/hun til? - Er I meget sammen? Hvad laver I, når I er sammen? - Tror du, dit barn ved, hvad du mener om forskellige ting? - Er der andre voksne, i hans/hendes liv, som du gerne vil have, at han/hun er sammen med? Hvorfor? - Hvad plejer du at gøre, når han/hun bliver vred, ked af det eller bange? (trøster, snakker, skælder ud, ignorerer) - Er det nemt for dig at se, når han/hun reagerer med glæde, vrede, bliver ked af det eller andet?

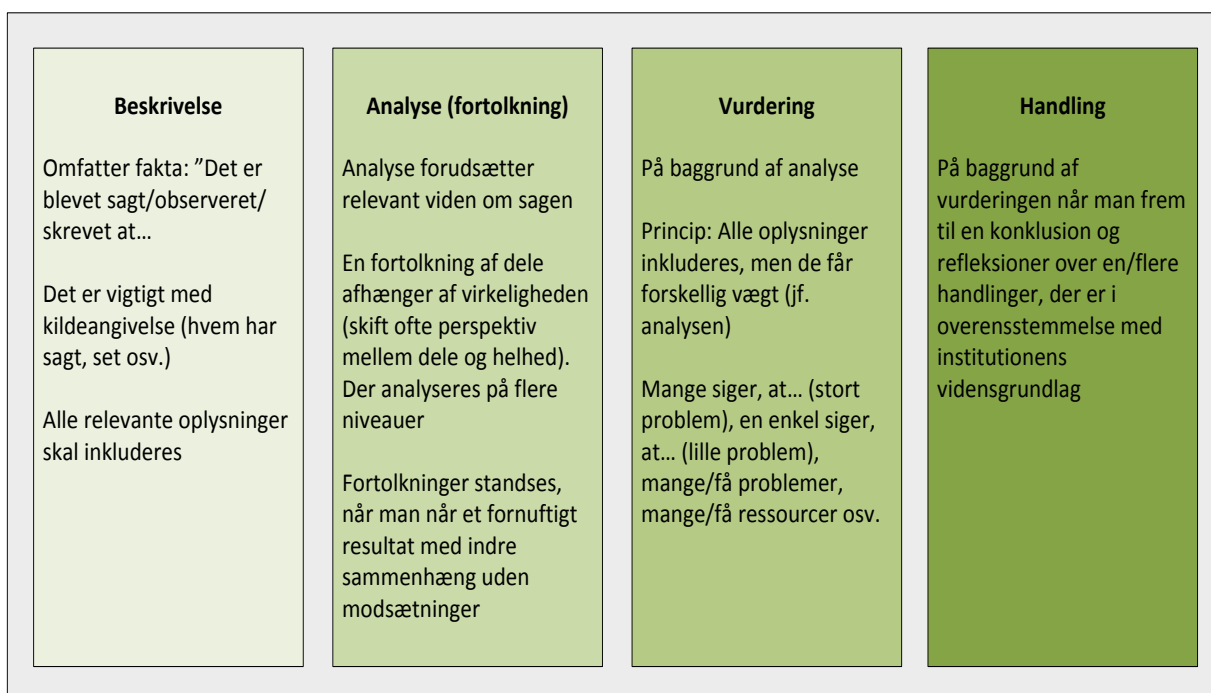
Figur 15: Inspiration til spørgsmål om adfærd og samspil i familien (Kildedal 2009)

Efter mødet med familien eller et netværksmøde

Udarbejdes beskrivelse og en skriftlig delanalyse (se figur 16 om beskrivelse og analyse).

4.4 Fase 4 Skriftligheden i undersøgelsen – systematisk sagsarbejde

Figur 16 viser faserne i systematisk sagsarbejde: beskrivelse, analyse, vurdering og handling. Først illustreres faserne i en oversigt, og derefter forklares de kort.

Figur 16: Faglige principper for beskrivelse, analyse, vurdering og handling (Kildedal 2009)

Principper for beskrivelse af forløbet

- Skriv kun det, der er blevet sagt/set/observeret. Skriv altid, hvem der har sagt/set/observeret. Skriv kun, hvad der er relevant og forsøg at skrive kort og præcist.

Principper for analyse

- En analyse af materialet sker ved at skifte perspektiv mellem dele og helhed.
- Der analyseres på flere niveauer: Først empirisk: hvem siger hvad og hvilken helhed danner de forskellige dele af sagen, og dernæst analyseres i forhold til relevant viden.

Principper for vurdering

- På baggrund af analyse vurderes. I vurderingen ses på helheden, men delene indgår med forskellig vægt: Elementer kan f.eks. være: sagens alvor eller balancen mellem problemer og ressourcer.

Principper for valg af handling

- Valg af handling skal være i overensstemmelse med vurderingen.

Et eksempel på beskrivelse, analyse og vurdering: Beskrivelse af sagen om Peter

Peter bor alene med sin mor. Faderen er for nylig flyttet til USA og har giftet sig der. Endvidere er Peters mormor død for 3 måneder siden. **Skolen** fortæller, at Peter (9 år) ofte er meget **vanskelig, forstyrrende og udadreagerende** i timerne, og at han er højt råbende og ofte siger meget stygge ord til klasselæreren. **Fritidshjemmet** beskriver Peter som en **stille og indadvendt dreng**, der ofte holder sig helt for sig selv, og i øvrigt **sjældent volder problemer** på nogen måde, kun hvis de andre driller ham, kan han reagere med vrede. Fra **fodboldklubben** beskrives, at Peter er en **blændende dygtig fodboldspiller, der ikke på nogen måder skiller sig** ud på banen, hvorimod han af og til i omklædningsrummet kan have **svært ved at skjule sin vrede**, når holdet har tabt, især, hvis han selv har misset et straffespark. Dette kan af og til ytre sig som vredesudbrud i forhold til de kammerater, der er nærmest. **Mor** oplever Peter som tiltagende **trist ofte ked af det og indelukket**. Skolesygeplejersken **angiver, at Peter har forandret sig** siden hun så ham sidst; han har tabt sig, er ikke i tilstrækkelig trivsel, og har til hende fortalt, at han **ikke har lyst til at spise**.

Figur 17 Eksempel på beskrivelse

Analyse niveau 1 (se på dele og helheder)

Der er tale om en dreng, der tilsyneladende **fungerer meget forskelligt afhængig af den kontekst**, han befinder sig i. Fra **klasselæreren** beskrives han som meget vanskelig og udadreagerende, hvorimod udtalelser fra **fritidshjem og fodboldklub** fremstiller Peter som en stille og indadvendt dreng, der kun reagerer voldsomt (med vrede) i situationer, som kan forekomme almindeligt for en 9årig dreng. Det forekommer **væsentligt af hæfte sig ved, at moderen** oplever Peter som trist, ked af det og indelukket. **Analysen viser** at Peters problemer startede i forbindelse med, at han blev udsat for to alvorlige tab, der har berørt ham, og **min hypotese er**, at Peters adfærd skyldes, at han er ulykkelig. Denne hypotese understøttes af at skolesygeplejersken udtalelser af Peters somatiske tilstand bl.a. andet hans manglende madlyst.

Analyse niveau 2 (nu inddrages teori)

Af ovennævnte fremgår, at Peter har været udsat for to voldsomme tab inden for det sidste halve år. Her inddrages teorier om børns sorg samt viden om fysiske og psykiske reaktioner, børn kan udvise i forbindelse med tab og adskillelse med henblik på at skabe mere klarhed over, om der kan være tale om sorgreaktioner.

Vurdering

Det er min vurdering, at Peters nuværende problemer hænger sammen med tabet af først mormor og så far, og at Peters adfærd skyldes en sorg/krisereaktion.

Handling

Ny samtale med Peters mor og Peter for at få afklaret, om analysen er sandsynlig.

Afsluttende kommentarer

Som det fremgår, er der væsentlig forskel på de forskellige faglige værktøjer i henholdsvis beskrivelse, analyse, vurdering og handling. Især det at lave en analyse i socialt arbejde ser ud til at volde problemer i praksis. For at løse disse vanskeligheder kan det være en god idé at anvende farver i teksten, som der er gjort i eksemplet i figur 17. Farverne i teksten kan være med til at give et godt overblik over de forskellige dele og kan dermed hjælpe til at sammenskrive delene til en relevant helhedsanalyse.

4.5 Fase 5 Udarbejdelse af handleplan og beslutning om foranstaltning

Når der er truffet beslutning om relevant hjælperforanstaltning, udarbejdes handleplanen. Handleplanen skal formulere præcise mål. Nedenstående ses SMART-modellen, som kan være til inspiration for formuleringen af målene.

Formulering af præcise mål

De mål, der formuleres i en handleplan, skal være konkrete og utvetydigt formulerede samt fokuserede og klart definerede. Hvis målene skal være styrende for de aftaler, man laver med barnet/den unge, forældrene og det sted, barnet skal bo, skal der være klarhed over, hvad man vil opnå, og selve målet skal være målbart således, at man kan se, hvornår det er nået. En metode til at sikre sig, at målene er præcise, er en **SMART**-sikring af målene. SMART betyder:

- Specifikke
- Målbare
- Accepterede
- Realistiske
- Tidsafgrænsede

Figur 18: "Smarte" mål

Specifikke

Hvilke kompetencer stræbes der efter, at barnet eller den unge skal have opnået i løbet af for eksempel det næste halve år? Målene for kompetencer skal være så specifikke, at man eksempelvis efter et halvt år kan afgøre, om de er nået. Eksempler:

Peter skal have bestået eksamen i dansk og matematik.

Peter skal have lært at tage ansvar for egen hygiejne (gå i bad og børste tænder af egen kraft).

Peter skal kunne tale med sin mor i telefonen uden at smække røret på.

Peter skal kunne lege med sin bedste kammerat i en time uden at slå ham.

Det er en god idé at tale om, hvordan målet kan gennemføres, og hvorfor er det vigtigt samt hvem, der kan hjælpe barnet/den unge med at nå målet – og ikke mindst, hvordan barnet/den unge selv mener, at målet kan nås.

Målbare

Et mål skal kunne måles. Det kræver, at målemetoden er klar. Man kan eksempelvis stille tjekspørgsmålet: "Hvordan skal situationen se ud for, at målet er gennemført?" Eller: "Hvordan kan jeg eller barnet/den unge vide, at målet er nået, og at ændringen er indtrådt?" Endvidere skal det stå klart, hvordan 'denne måling' kan gennemføres (for eksempel ved næste tilsynsbesøg).

Accepterede

Målene skal være accepterede af alle parter det vil sige barnet/den unge, forældrene og rådgiveren. Hvis en af parterne er uenige i målene og deres relevans, vil det være vanskeligt at opnå målene og måle på fremdriften undervejs.

Realistiske

Målene skal være realistiske i forhold til barnets/den unges ressourcer og den støtte, man er i stand til at give barnet/den unge.

Tidsafgrænsede

Det skal klart fremgå hvor lang tid, der skal arbejdes med de forskellige mål, og hvornår næste drøftelse og tilretning af målene finder sted.

5. Afsluttende bemærkninger

Undersøgelse og handleplan danner grundlag for valg af foranstaltning.

6 Litteratur

Alminde, Rikke (2008): *"Social analyse og handling: et refleksionsredskab i socialt arbejde"*, Hans Reizel.

Egelund, Tine (2004): *"Små børn anbragt udenfor hjemmet: en forløbsundersøgelse af anbragte børn født i 1995"* kap. 3, Socialforskningsinstituttet.

Kildedal, Karin, m.fl. 2009 – et igangværende forskningsprojekt med fokus på familiers oplevelse af at have været igennem en § 50 undersøgelse

Kildedal, Karin 2008 (kvalitet i anbringelser): <http://www.kiaprojekt.kk.dk/>

Kvello, Øyvind (2007): *"Uredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling"*, Universitetsforlaget.

Mehlbye, Jill AKF (2006): *"En vurdering af børns behov og udvikling: Integrated Childrens System 'ICS'"* Digitalisering udsatte børn og unge.

Nygren, Pär (1999): *"Professionel omsorg for børn og familier: fra teori til værktøj"*, Dansk Psykologisk Forlag.

Schultz Jørgensen, Per, Ertmann, Bo, Egelund, Niels og Hermann, Dorrit (1993): *"Risikobørn: hvem er de – hvad gør vi?"* Udarbejdet for Det Tværministerielle Børneudvalg, december 1993.

Tomm, Karl (1992): *"Er hensigten at stille lineære, cirkulære, strategiske eller refleksive spørgsmål?"* Interviewet som intervention III. del. I Forum 1992, nr. 4.

Århus Kommunes Socialforvaltning (2009): *"Netværksmødet – når forældre og professionelle samarbejder"*, Det Tværgående Områdesamarbejde, Århus Kommune.